

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

ANNI FÄRM

Kodin merkitys jälkihuoltonuorille sekä jälkihuollon rooli nuorten asu- miskysymyksissä

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2023

Tekijä(t) Färm, Anni	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2023
	Sivumäärä 25	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Kodin merkitys jälkihuoltonuorille sekä jälkihuollon rooli asumiskysymyksissä		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
<p>Lastensuojelun jälkihuollon piirissä olevia nuoria on havaittu aikuissosiaalityön palveluissa, kuten psykososiaalisissa palveluissa ja asumisen palveluissa Porissa. Sanna Marinin hallituskauden aikana asetettiin tavoite puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä. Nuoria on huolestuttava määrä asunnottomuustilastoissa. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea itsenäistyvää nuorta pärjäämään itsenäisenä aikuisena.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkittiin sitä, minkälaisia haasteita jälkihuoltoon oikeutetuilla nuorilla on ja sitä, miten he kokevat kodin merkityksen. Aihetta tutkittiin erityisesti asumisen näkökulmasta ja aineisto kerättiin kuulemalla sosiaalialan ammattilaisia, jotka kohtaavat työssään jälkihuoltonuoria. Tavoitteena oli saada tutkimustietoa jälkihuoltotyön kehittämiseen ja kartoittaa nykyistä tilannetta. Tutkimus koski Porin aluetta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena työpajatyöskentelyllä, johon osallistui sosiaalialan ammattilaisia. Tehtäväksi annettiin ryhmissä tuottaa mielлекartta -tyylillä kirjallista aineistoa apukysymyksien avulla. Osallistuneiden henkilöllisyys pysyi nimettömänä. Tutkimus päädyttiin toteuttamaan osana Boostaa jälkihuolto! -työpajasarjaa syksyllä 2021. Työpajasarjassa oli mukana useita organisaatioita ja verkostoja. Työpajat perustuivat yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa, ja ne ovat lähteneet verkoston työsken-telystä.</p> <p>Johtopäätöksenä todettiin, että jälkihuoltonuorilla on erilaisia haasteita itsenäisen asu-misen suhteen. Haasteina todettiin olevan usein mielenterveys- ja päihdeongelmia, jotka luovat riskin jäädä asunnottomaksi. Kodin merkityksen todettiin olevan suhteessa mm. päihdekäyttöön, laitostumiseen ja aikaisempiin kokemuksiin lapsuuden kodista. Nuorten haasteiden lisäksi aineistoa kertyi sen osalta, mitä jälkihuollon osalta voitaisiin kehittää. Aineistossa korostui esimerkiksi omaohjaajan merkitys ja yksilöllinen tuki.</p>		
Avainsanat lastensuojelun jälkihuolto, jälkihuoltonuoret, asuminen, itsenäistyminen		

Author(s) Färm, Anni	Type of Publication Bachelor's thesis	Date December 2023
	Number of pages 25	Language of publication: Finnish
<p>Title of publication The significance of home for youth in child protection after-care and the role of after-care in housing issues</p>		
<p>Degree programme Bachelor's thesis of social and health care</p>		
<p>Young people in aftercare under child protection services have been identified in adult social work services, such as psychosocial services and housing services in Pori. During Sanna Marini's term in office, a target was set to halve homelessness by 2023. There is a concerning number of young people in homelessness statistics. The purpose of aftercare is to support young people in transitioning to independent adulthood.</p> <p>This thesis explores the challenges faced by young people eligible for aftercare and how they perceive the significance of home, particularly from a housing perspective. The data were collected by consulting social work professionals who encounter young people in aftercare in their work. The goal was to gather research information for the development of aftercare work and assess the current situation. The study focused on the Pori area.</p> <p>The research was conducted as a qualitative study through workshop sessions involving social work professionals. The task was to produce written material in groups using a mind map-style approach with the help of auxiliary questions. The participants remained anonymous. The research was carried out as part of the "Boostaa jälkihuoltos!" workshop series in the fall of 2021, which involved several organizations and networks. The workshops were based on collaboration with various actors and were organized as a network.</p> <p>As a conclusion, it was found that young people in aftercare face various challenges related to independent living. Challenges often include mental health and substance abuse issues, creating a risk of homelessness. The significance of home was noted to be related to factors such as substance use, institutionalization, and previous experiences in the childhood home. In addition to the challenges faced by young people, the data highlighted areas for improvement in aftercare, such as the importance of a personal mentor and individual support.</p>		
<p>child protection after-care, after-care adolescents, housing, independency</p>		

ALKUSANAT

Tämä opinnäytetyö tehtiin osana Boostaa jälkihuoltos! -työpajasarjaa. Haluan kiittää kaikkia työpajasarjan järjestämiseen osallistuneita. Erityiskiitokset ASPU-hankkeelle yhteistyöstä.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 JÄLKIHUOLTO	7
2.1 Lakisääteisyys	7
3 ASUNNOTTOMUUS JA ASUMINEN	7
3.1 Asunnottomuuden määritelmä	7
3.2 Nuorten asunnottomuus	8
3.3 Asumisen taidot.....	9
3.4 Kodin merkitys.....	9
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	10
4.1 Tutkimuksen tausta	10
4.2 Tutkimuksen tavoitteet.....	11
4.3 Tutkimusprosessin aloitus.....	11
4.4 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä	12
4.5 Aineiston analysointi.....	13
4.6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	14
5 TUTKIMUSTULOKSET	14
5.1 Asunnottomuus ja nuoren riski jäädä asunnottomaksi.....	14
5.2 Jälkihuoltonuorten päihdeongelmat	15
5.3 Jälkihuoltonuorten mielenterveysongelmat	16
5.4 Kehittämisideat	16
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	18
6.1 Nuorten haasteet.....	19
6.2 Kehitysideat.....	20
7 POHDINTA	20
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) teettää vuosittain selvityksen kuntien asunnottomien määrästä. Vaikka nuorten asunnottomuus on vuodesta 2015 lähtenyt laskuun, oli ARA:n selvityksen (2021) mukaan vuonna 2021 Suomessa 711 nuorta, alle 25-vuotiasta asunnotonta. Nuorten osuus asunnottomista oli 18 %. Nuorten asunnottomuus väheni 143 henkilöllä vuoteen 2020 verrattuna. Porissa asunnottomia oli 50, joista nuoria 13. (ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 2022.)

Tämän opinnäytetyön ajatus lähti työstä ESR-rahoitteen palvelupiste Lissu Social Clubin parissa. Kynnyksetöntä neuvontaa, ohjausta sekä tukea tarjoava palvelupiste on suunnattu aikuiselle väestölle, mutta nopeasti havainnoimalla todetaan, että asiakasryhmään kuuluu jälkihuollon piirissä olevia nuoria aikuisia. Tämän havainnon myötä heräsi kiinnostus tutkia sitä, miten jälkihuolto Porissa toimii.

Tämän tutkimuksen tarkoituksiksi muodostui tuottaa tietoa jälkihuollon toimivuudesta ja asunnottomuusuhkaa kokevien nuorten tilanteesta eri sosiaalialan ammattilaisten silmin sekä ideoida jälkihuollon ja jälkihuoltonuorten kanssa työskentelevien yhteistyön kehittämistä. Aihetta oli tarkoitus tutkia asumisen näkökulmasta.

Tutkimus toteutettiin osana työpajasarjaa, jossa oli mukana erilaisia yhteistyötahoja ja tutkimuksia. Työpajasarjan takana oli 'Hyvää jälkeä - Jälkihuolto siirtymänä ja aikuis-tumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -hanke. Hyvää jälkeä -hanke oli Tampereen yliopiston, Savonia-ammattikorkeakoulun ja SOS-Lapsikylän yhteinen tutkimus- ja kehittämishanke. (Tampereen yliopisto, n.d.)

Työpajasarjassa tuotiin erilaisia sosiaalialan ammattilaisia sekä heidän asiakkaitaan keskustelemaan ja tuottamaan yhdessä ja erikseen aineistoa, jota voidaan hyödyntää palvelujen kehittämisessä.

2 JÄLKIHUOLTO

2.1 Lakisääteisyys

”Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on aina lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lapsen vanhemman tai muun huoltajan vastuulla on pitää huoli siitä, että lapselle on turvattu tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi.” (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 luku 2§.) Mikäli vanhemmat tai muu huoltaja jostain syystä ei kykene olemaan vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja huolehtimaan kasvatustehtävästään, lapsi ja perhe on ohjattava lastensuojeluun. (THL, 2023.)

Sijaishuolto tarkoittaa sitä, että huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun lapsen hoito ja kasvatustarpeet järjestetään kodin ulkopuolella. Sijaishuolto järjestetään perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla tavalla lapsen tarpeet edellyttämällä. Lapsi voidaan väliaikaisesti sijoittaa korkeintaan kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi silloin, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muuten perusteltua. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 luku 49§.)

Jälkihuollon on tarkoitus sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen tarjota kokonaisvaltaista tukea lapselle tai nuorelle. Jälkihuollon tavoitteena on tukea lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai tukea aikuistuvaa nuorta saamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. (THL, 2023.)

3 ASUNNOTTOMUUS JA ASUMINEN

3.1 Asunnottomuuden määritelmä

Asunnottoman määritelmän alle kuuluu ihmiset, joilla ei ole omaa asuntoa (vuokra- tai omistusasuntoa) ja jotka elävät ulkona, porrashuoneissa, niin sanotuissa

ensisuojissa, asuntoloissa tai majoitusliikkeissä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksiköissä, kuntouttavissa yksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa tai tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asunnon puutteen vuoksi. (ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 2022.)

Pitkäaikaisasunnoton tarkoittaa asunnotonta henkilöä, jolla on asumista vakavasti vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, kuten velka-, päihde- tai mielenterveysongelma, ja jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä perinteisten asumisratkaisujen toimimattomuuden ja sopivien tukipalvelujen puuttumisen vuoksi. Asunnottomuus määritellään pitkäaikaiseksi, kun se on kestänyt vähintään yhden vuoden tai henkilö on ollut toistuvasti asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana. (ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 2022.)

3.2 Nuorten asunnottomuus

ARA:n selvityksen (2021) mukaan vuonna 2021 Suomessa oli 711 nuorta, alle 25-vuotiasta asunnotonta. Nuorten osuus asunnottomista oli 18 %. Nuorten asunnottomuus väheni 143 henkilöllä vuoteen 2020 verrattuna. Porissa asunnottomia oli 50, joista nuoria 13. (ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 2022.)

Nuorten elämäntilanne on usein muuta väestöä epävakaampaa ja erilaiset muutokset elämässä ovat tavallisia. Nuorten vaikeudet asumisasioissa ja asunnottomuus ovat yhteydessä muutoksiin elämässä. Nuorten asunnottomuus on tyypillisesti oleskelua tilapäisesti ystävien ja sukulaisten luona. Nuoret eivät yleensä mielellään hakeudu asuntoloihin. Nuorten asunnottomuus onkin helposti piilevää, sillä kaikki tuttavien ja sukulaisten luona tilapäisesti majoilevat eivät tule viranomaisten tietoon. (Hannikainen & Kärkkäinen, 1997, s. 13 ja 42-43.)

Kaikissa EU-maissa tunnetaan nuorten piiloasunnottomuus ilmiönä. Perheiden sisäiset ristiriidat, kuten sen hajoaminen, pahoinpitelyt, laiminlyönnit sekä seksuaalinen hyväksikäyttö ovat usein niitä tekijöitä, joiden vuoksi nuori lähtee lapsuudenkodistaan ja

muuttaa asunnon puutteen vuoksi sukulaisten tai tuttavien luokse. (Josefsson, 2007, s. 82.)

3.3 Asumisen taidot

Tässä opinnäytetyössä viitataan nuorten asumisen taitoihin, jotka pitävät sisällään laajemman kirjon asioita, joita tulee itsenäisessä elämässä osata.

Itsenäinen selviytyminen arjessa vaatii erilaisia taitoja, kuten ruoanlaitto, hygienian hoito, asiakirjojen hoito, taloudenhallinta ja suunnittelu, viihtyvyyden luominen. Selviytyminen edellyttää arkipäiväistä rutiinien hallintaa. Näiden kykyjen puuttuminen heikentää fyysistä ja psyykkistä jaksamista ja taloudellista toimeentuloa. Arjen askareiden rytmittäminen säännöllisiin aikatauluihin edellyttää kykyä hallita ja suunnitella ajankäyttöä. (THL, 2023.)

3.4 Kodin merkitys

Ajattelussa asunto ja koti usein rinnastetaan toisiinsa: koti nähdään pysyvänä paikkana tai tukikohtana, jossa asumme, josta lähdemme liikkeelle ja johon palaamme esimerkiksi työpäivän jälkeen, harrastuksistamme ja matkoiltamme ja jossa vietämme suurimman osan aikaamme. Yleensä koti nähdään nimenomaan omaksi tai vuokratuksi huoneistoksi tai taloksi, jota saamme hallita ja käyttää henkilökohtaisella, omia tarpeitamme vastaavalla tavalla. Kodin vastakohtana pidetään laitosta, esimerkiksi sairaalaa, ja usein nimestään huolimatta myös erilaisia kuntoutus- tai hoivakoteja, joihin kuuluu ulkopuolisten antama tuki, huolenpito ja valvonta. Nämä laitokset ja laitosmaiset paikat nähdään persoonattomina, muiden hallinnassa ja kontrollissa oleviksi fyysisiksi ja sosiaalisiksi tiloiksi, joita henkilökunta ja erilaiset institutionaaliset säännöt rajaavat. (Juhila ym., 2016, s. 35-36.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tausta

Harjoittelukokemukseni myötä olen saanut selville erinäisissä keskusteluissa ja omista havainnoissani, että jälkihuoltonuorten tilanne on noussut Porissa esille erilaisissa aikuissosiaalityön alaisissa palveluissa, muun muassa psykososiaalisissa palveluissa. Nuoria, joilla pitäisi olla tukiverkko jälkihuollon puolesta, on jäänyt asunnottomaksi ja he kokevat haasteita itsenäistymiseen liittyvissä asioissa. Jälkihuoltonuorten osuus asunnottomuustilastoissa on siis kasvanut, mikä herättää huolta. Kaikilla nuorilla on suuri riski kohdata haasteita asumisessa ja itsenäisessä elämässä, mutta sijaishuollossa olleilla tämä riski on vieläkin suurempi, koska asumisen taidot ja esikuvat ovat jo usein lähtökohtaisesti huonommat.

Asunnottomuustilanteeseen on alettu puuttua valtakunnallisella tasolla. Tästä kertoo hallituksen asunnottomuuden puolittamisohjelma, jossa tavoitteena on puolittaa Suomessa asunnottomien määrä vuoteen 2023 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2027 mennessä. Asiakasryhmään kuuluu taustoiltaan eri-ikäisiä ja erilaisia ihmisiä, mutta muun muassa nuorten osuus on ollut Porissakin kasvava. (Ympäristöministeriö, 2020.)

Sijaishuollon päättymisen jälkeen nuorelle on järjestettävä jälkihuolto (Lastensuojelulaki 417/2007 luku 12 pykälä 75§). Jotta nuori pääsee kiinni itsenäiseen elämään, tukea on oltava saatavilla niin kauan kuin tämä sitä tarvitsee. On tärkeä kuulla nuorten haasteita, jotta saadaan kuva tämänhetkisestä tilanteesta ja luotua kehittämistyölle aineistoa. Jälkihuollon parissa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset ovat eturivissä näkemässä, mitä työ konkreettisesti on ja minkälaisia haasteita siihen liittyy.

Koska jälkihuoltonuoria kohdataan erilaisissa aikuisille suunnatuissa palveluissa, kuten psykososiaalisissa palveluissa, on tarvittava selvitystä siitä, minkälaista jälkihuollon olisi oltava, jotta nuori ei päätyisi vakaviin ongelmiin. Tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää palveluiden ja työn kehittämiseen. Paikalla olevat ammattilaiset voivat hyödyntää tulosten purkamisesta ja saada monialaisempaa käsitystä omaan työhön.

Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kuuleminen on tärkeää, jotta heidän tarpeisiinsa voidaan vastata ja erilaisten haasteiden syntymistä voidaan ennaltaehkäistä. (Törrönen & Sharpe 2016, s. 279). Jokainen sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtyvä nuori ansaitsee katkeamattoman tuen. Tavoitteena on, että ammattilaiset kuulevat nuorten näkemyksiä, koska käsitys tilanteesta voi olla erilainen.

4.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää minkälaisia haasteita ja toisaalta myös voimavaroja jälkihuoltoon oikeutetuilla nuorilla on. Aihetta oli tarkoitus tutkia asumisen näkökulmasta ja kodin merkityksen selvittäminen loi pohjakäsityksen tutkimukselle. Ammattilaisten näkökulman tuominen loi aineistoa siihen, miten jälkihuoltoa voitaisiin tulevaisuudessa kehittää.

Tutkimuksella oli tarkoitus tuottaa tietoa jälkihuollon toimivuudesta ja mahdollisesti löytää ideoita sen kehittämiseen. Tutkimuskysymyksinä oli seuraavat:

- Mitä ongelmia ja puutteita jälkihuoltonuorilla on asumisessaan?
- Mitä ongelmia ja puutteita jälkihuollolla on nuorten asumisen tukemisessa?
- Mitä voimavaroja ja keinoja nuorilla on ollut asumisessa selviämiseen ja pärjäämiseen?
- Miten jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten haasteet näyttäytyvät heidän parissaan työskentelevien ammattilaisten silmissä?
- Mitä kehitettävää jälkihuollolla on nuorten asumisen näkökulmasta?

4.3 Tutkimusprosessin aloitus

Tutkimus päädyttiin toteuttamaan osana Boostaa jälkihuoltos! -työpajasarjaa syksyllä 2021. Työpajasarjassa oli mukana useita organisaatioita ja verkostoja. Työpajat perustuivat yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa, ja ne ovat lähteneet verkostona

työskentelystä. Idea työpajasarjalle on lähtenyt Hyvää jälkeä -hankkeen ja Tampereen yliopiston tutkijan, Marja Hekkanen, toimesta. Myöhemmin mukaan tulivat Rikosseuraamuslaitos, Aspu-hanke, sekä Sininauhan Lissu-palvelupiste, jossa suoritin harjoittelua samaan aikaan syksyllä 2021.

Työpajasarjaan kuului aluksi neljä työpajaa, joista toisena järjestetty oli opinnäyte-työni tutkimuksen areena. Lyöttäydyin yhteen Aspu-hankkeen kanssa eli toteutimme työpajan yhdessä. Erityisesti hankkeen työntekijän, Mari Rautavan, kanssa suunniteltiin työpajan sisällön. Aspu-hankkeen tavoite kehittää palveluita asunnottomuutta ennaltaehkäisevämmäksi, tuki omaa tutkimustani.

Työpajasarja toteutettiin Porissa Anniksen tiloissa ja toimintaympäristönä se tuki nuorten osallisuutta, koska tiloissa järjestetään nuorille suunnattua toimintaa. Työpajoihin oli tarkoitus osallistua nuoria, jotka ovat oikeutettuja jälkihuoltoon nyt tai tulevaisuudessa sekä ammattilaisia, jotka työskentelevät jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten parissa. Käytännön järjestelyihin, kuten tarjoiluiden hoitamiseen ja tilan varaamiseen, osallistuivat järjestäjätahot. Suunnittelupalavereissa määriteltiin kunkin rooli. Tilat muokattiin pajojen sisältöön sopivaksi, esimerkiksi kirjoituspajaamme hyödynsimme pöytiä ja valaistusta. Tarjolla oli aina kahvia ja pientä syötävää.

4.4 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntauksista. Siinä pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän Yliopisto, 2023.) Tämän tutkimuksen aineisto on kirjallista materiaalia. Työpajassa toteutimme kaksi kirjoitustehtävää, jotka tehtiin jaetuissa ryhmissä. Ryhmät saivat ison kartongin, johon saivat kerätä ajatuksia ja omia kokemuksia annetusta aiheesta. Kirjoitustehtävät toteutettiin mielikartta -tyylillä. Tavoitteena oli, että yksilö tai ryhmä tuottaa sanoja ja kokonaislauseita aiheeseen liittyen. Osallistujille annettiin ohjeet, joissa on käytännön toteutuksen lisäksi ohjaavia kysymyksiä aiheesta.

Ensimmäinen kirjoitustehtävä (Liite 1) käsitteli asumisen haasteita ja jälkihuollon nykytilannetta sen osalta. Toisen kirjoitustehtävän aiheena oli kehittämissideat (Liite 2), eli miten ongelmiin ja haasteisiin voidaan vastata. Lopuksi keskustelimme aiheet läpi.

4.5 Aineiston analysointi

Työpajoista kerättiin laadullinen aineisto, joka analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysin menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 103, 117, 122). Aineisto analysoitiin käyttäen teemoittelua, jossa ei vastausten lukumäärällä ei ollut merkitystä, vaan aineisto pilkottiin sen mukaan, mitä kustakin teemasta sanotaan. Näin saatiin vertailtua tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa.

Sisällön analysoimisessa ja tutkimustulosten kokoamisessa käytettiin aineistolähtöistä analyysiä. Aineiston analyysi muodostaa kolmivaiheisen prosessin: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Miles & Huberman, 1994 s. 10).

Ensimmäisessä vaiheessa alkuperäisdata pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle kaikki epäolennainen pois. Redusoinnin jälkeen aineistoa ryhmitellään, jolloin aineistosta käydään läpi alkuperäisilmaukset ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuvat alaluokat. Alaluokat nimitetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Lopuksi käsitteellistetään eli erotetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto ja valitun tiedon perusteella luodaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa edetään alkuperäisdatan käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122-125.)

Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiin vastaukseksi haettu aineisto jakautui selvästi kolmeen eri teemaan jälkihuoltonuorten haasteiden osalta: asunnottomuuden uhka, päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat. Nämä kolme teemaa muodostivat alaluokan. Tutkimustuloksissa esitellään teemojen alaluokkia ja niihin liittyviä ilmiöitä. Sen lisäksi aineistoa kertyi jälkihuoltoon liittyvistä kehitysideoista. Aineisto

luokiteltiin teemoihin ottamatta huomioon vastaajan taustaa, kuten ikää, sukupuolta tai työtehtävää.

4.6 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa eettiset kysymykset tulee ottaa huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa aina aiheenvalinnasta tutkimustulosten julkaisuun ja lopulta aineistojen arkistointiin. Yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti tutkimuksessa on kunnioitettava tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja muita oikeuksia. Hyvin merkittävä yleinen eettinen periaate on myös välttää aiheuttamasta tutkittavina oleville ihmisille, yhteisöille ja muille tutkimuskohteille aiheutuvia merkittäviä riskejä, vahinkoja ja haittoja. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja, n.d.)

Työpajan toteutuksessa otettiin huomioon ammattilaisten yksityisyys pitämällä vastaukset anonyyminä. Lisäksi anonyymiyttä vahvisti se, että tehtävät tuotettiin ryhmissä, eikä kenenkään yksittäisiä vastauksia analysoitu, vaan koko ryhmän tuottama aineisto purettiin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Työpajoista saatu aineisto jakautui selvästi kolmeen eri teemaan jälkihuolto nuorten haasteiden osalta: asunnottomuuden uhka, päihdeongelmat ja mielenterveysongelmat. Näiden lisäksi aineistoa kerääntyi kehittämisideoista aihepiirin tienoilta.

5.1 Asunnottomuus ja nuoren riski jäädä asunnottomaksi

Kaikkia työpajan osallistujia yhdisti huoli siitä, miksi jälkihuollon piirissä oleva nuori voi jäädä asunnottomaksi. Nuoria kerrottiin näyttävätyvän kaupungin Ensisuojassa, joka tarjoaa tilapäistä yömajoitusta henkilöille, joilla ei ole asuntoa tai paikkaa, jossa yöpyä. Lisäksi Porin Asunto Ensin -yksikköön on saapunut hakemuksia alle 25-

vuotiailta, joilla ei ole asuntoa tai sijaishuollon päättymisen jälkeen koskaan ollutkaan. Asunnottomuus näyttäytyy nuorille tyypillisenä Porissakin.

”Nuori hengailee kavereilla tai vanhempien luona, päihtyneenä muualla”

”Koti on henkisesti muualla”

Nuorten itsenäiseen asumiseen sijaishuollon päättymisen jälkeen usein liittyy yksinoloa. Turvallisen aikuisen puuttuessa elämästä nuori hakeutuu helposti kavereiden nurkkiin tai kavereita kutsutaan omaan asuntoon. Tämä voi pahimmillaan johtaa häättöön, mikä luo riskin jäädä asunnottomaksi.

5.2 Jälkihuoltonuorten päihdeongelmat

Yhtenä vahvana ongelmana jälkihuoltonuorten asumiseen liittyen tuli esille nuorten vaikeaksikin muodostuneet päihdeongelmat. Työpajaan osallistuneiden ammattilaisten mukaan nuorilla on vakavia päihdeongelmia jo nuorena.

”päihdekäyttö”

”(päihde)hoitoon pääsemisen vaikeus/hoidossa pysyminen”

”riippuu nuoresta ottaako tukea vastaan”

Päihteitä käyttävien nuorten yhteisöä ja lähipiiriä usein yhdistää nimenomaan päihdekäyttö. Pitkäaikaisesti päihteitä käyttäville suunnattuja asumisyksiköitä ei pidetä työpajaan osallistuneiden ammattilaisten mukaan suositeltavana jälkihuoltonuorille. Työpajassa pohdittiin muun muassa nuorille suunnatun päihdehoitoyksikköjen tarpeellisuutta.

”päihteet, kuka vaan kelpaa yhteisöksi”

”päihdehoitoyksikkö nuorille puuttuu”

5.3 Jälkihuoltonuorten mielenterveysongelmat

Asunnottomuuden uhan alla olevien jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten elämään liittyy usein mielenterveysongelmia, jotka vaativat hoitoa. Nuorilla saattaa olla ahdistusta ja erilaisia pelkotiloja. Pitkään laitoksessa asuminen ja jatkuvan tuen äärellä eläminen sekä huonot kokemukset lapsuuden kodista näyttäytyvät nuoren vaikeutena osata olla yksin. Laitoksesta omilleen lähteminen on voitu kokea uutena hylkäämiskokemuksena.

”nepsyhaasteet, mt-ongelmat”

”oikea-aikainen nepsy-hoito, kuka hoitaa?”

”traumat”

”ahdistus, pelkotilat”

”ei osata olla yksin”

”laitoksesta lähtö taas hylkäämiskokemus”

Osalla nuorista ei ole tarvittavaa tukea mielenterveysongelmiin tai tukikontaktit saattavat katketa tullessa täysi-ikäiseksi. Joillakin nuorista on tarvetta jopa päivittäiselle tuelle.

”päivittäinen tuki olisi hyvä”

5.4 Kehittämisisideat

Työpajassa eniten keskustelua sai aikaiseksi jälkihuoltonuorten tilanteeseen liittyvät kehittämistarpeet ja kehitysideat. Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten tilanne vaihtelee selvästi ja tuen tarve on yksilöllinen. Työpajassa korostettiin omaohjaajan tärkeyttä nuoren rinnalla sekä pysyvien luotettavien kontaktien merkitystä korostettiin. Jälkihuoltoyön aloittamista jo ennen täysi-ikäisyyttä ehdotettiin vaihtoehdoksi. Jälkihuolon aikana elämässä ollut ohjaaja voi ylläpitää suhdetta vielä itsenäisen asumisenkin aikana.

”omaohjaaja/ohjaaja kotiin säännöllisesti”

”suhteen jatkuvuutta ei voi liikaa korostaa”

''pysyviä kontakteja''

''sama työntekijä''

''lastensuojelulaitoksesta tuttu ohjaaja kotiin; jälkihuolto käyttää''

''työskentelyn aloittaminen ennen 18v täyttämistä''

Myös työntekijän omalla aktiivisuudella todettiin olevan merkitystä tuen saamisessa. Jälkihuoltonuoren asumisen asiat todettiin olevan jälkihuollon sosiaalityöntekijän vastuulla. Tuen tulisi olla myös joustavaa, jotta se ei katkea helposti. Nuoren kiinnostuksen herättäminen edellyttää työntekijältä omaa kiinnostusta ja kykyä tunnistaa vahvuuksia. Kehittämistyössä todettiin yhteistyön eri toimijoiden kesken olevan merkittävä väline ja eri tahojen välistä tiedonkulkua tulisi parantaa, jotta välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä.

''työntekijöiden aktiivisuutta tavoittelemisessa''

''kun asiakkuus on siirretty (jälkihuoltoon), pitkälti sosiaalityöntekijän pitäisi olla koordinaattorina''

''monialaisuus''

Nuorelle tarjottavaa tukea kuvaillaan joustavaksi, turvalliseksi ja sen tulisi olla yksilöllistä ja perustua luottamukseen. Nuorelta ei saa odottaa liiallista itsenäisyyttä ottaen olosuhteet huomioon – aikuisen tuki tulee olla saatavilla. On ymmärrettävä, että tuen tarvitseminen on normaalia. Todettiin, että nuoren onnistumisen kokemuksia tulee korostaa, jotta nuori voi luottaa tulevaan ja saada toivoa.

''tuen joustavuus, ei kerrasta poikki''

''yksilöllinen tuki''

''rinnalla kulkeminen''

''kokonaisuuden hahmottaminen''

''mennyt ja tuleva''

''luottamus''

''luottamus tulevaan, toivo''

Aineistoa tuottaneet työpajan osallistajat nostivat esille konkreettisia työkaluja, joita voidaan hyödyntää nuoren arjen ja itsenäisyyteen siirtymisen tukemisessa. Ohjausta voidaan soveltaa nuorten kohdalla tilanteeseen sopivaksi. Itsenäiseen asumiseen siirtyminen tulee huomioida kokonaisuutena, johon kuuluu muun muassa talousasioiden hoitamisen opettelua ja hygienia- ja kodinhoitoasioiden läpikäymistä. Käytännön asioiden lisäksi tuotiin esiin se, että pitää luoda käsitys siitä, mitä tai mikä on turvallinen koti. Moni nuori saattaa yhdistää sanan 'koti' vaikeisiin ja traumaattisiin muistoihin, eikä sen vuoksi omaa käsitystä turvallisesta kodista ja siihen liittyvistä velvollisuuksista.

''opettaminen/ohjaus siellä ympäristössä missä ollaan, esim asunto''

''taloudenhallinnan opetteleminen''

''hankintojen budjetointi''

''kodinhoito, kodin tunnun rakentaminen''

''hygienia ja ravitseminen''

''sopimukset''

''palvelujärjestelmässä toimiminen''

''oikeuksien tietäminen''

''etuudet''

''pettymyksen sietämisen taidot''

Työpajaan osallistuneet totesivat nuorten olevan vaikea ryhmä tavoittaa esimerkiksi kehittämistyöhön liittyen. Nuorten äänen kuuluvaksi saaminen edellyttää luovuuden käyttämistä ja esimerkiksi verkon hyödyntämistä.

''nuorten ääni, haastattelut verkossa''

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineisto jakautui selkeästi kolmeen eri teemaan jälkihuoltonuorten haasteita tarkastellessa. Sen lisäksi aineistoa saatiin erilaisista kehittämisideoista. Teemoina aineistossa

näkyi nuorten mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä asunnottomuus tai sen uhka. Aiheet kietoutuvat yhteen ja ovat osaltaan toistensa taustalla, mutta niitä oli selkeämpi tarkastella myös erikseen.

6.1 Nuorten haasteet

Nuorilla tavataan mielenterveyden ongelmia ja neuropsykiatrisia häiriöitä, joihin ei ole saatu tarpeeksi tai oikea-aikaisesti tukea tai se on katkennut. Lisäksi nuorten aikaisemmin kokemat traumat, pelkotilat ja hylkäämiskokemukset näkyvät esimerkiksi kyvyttömyytenä olla yksin. Riskinä nuoren toimintakyvyn heikkenemiselle on myös se, että tuki katkeaa täysi-ikäiseksi tultaessa ja nuoren siirtyessä pois lastensuojelun piiristä.

Nuorten päihdekäyttö näkyi aineistossa yhtenä vakavana huolenaiheena ja siihen varmasti vaikuttaa myös edellä mainitsemani mielenterveysongelmat ja neuropsykologiset häiriöt. Päihteiden käyttö tai päihdeongelma on usein alkanut jo nuorena. Hoitoon pääseminen ja siellä pysyminen voi olla vaikeaa. Vakavat päihdeongelmat voivat saada nuoren ajautumaan yhteisöihin, joissa on aikuisia päihdekäyttäjiä ja päihdekäyttö vaikuttaa kodin näkemiseen turvallisena ympäristönä. Päihdekäytön vuoksi asuntoa ei nähdä kotina ja sinne saatetaan kutsua muita päihdekäyttäjiä. Riski saada omasta asunnosta häätö kasvaa.

Asunnottomuuden uhkaa nuorten osalta varjostaa enimmäkseen aineistontuottoon osallistuneiden ammattilaisten mukaan vakavatkin päihde- ja mielenterveysongelmat. Jos nuori ei ajoissa saa apua ongelmiin, niillä on riski vaikeutua. Nuori, joka on jo valmiiksi epävakasta olosuhteista, ei välttämättä omaa tarvittavia taitoja ja kykyjä selviytyä itsenäisestä arjesta ja omillaan asumisesta. Tämä näkyy alueen aikuissosiaalityön palveluissa ja herättää huolta ammattilaisilla.

6.2 Kehitysideat

Aineistossa saatiin paljon keskustelua siitä, mitä asialle tulisi tehdä. Todetaan, että nuorten tarpeet ovat yksilöllisiä ja sen vuoksi tukikin tulisi olla sen mukaista ja tarvittaessa ohjausta voitaisiin soveltaa.

Esille nousi omaohjaajan tärkeys ja se, että nuorella olisi yksi luotettava kontakti jälkihuollon puolesta. Ohjaajan antaman tuen tulee perustua luottamukseen ja sen on oltava pysyvää ja joustavaa. Aineistossa korostettiin myös työntekijöiden aktiivisuutta nuorten yhteydenpidossa sekä sitä, että tuki ei katkeaisi helposti. Jälkihuoltotyön ehdotettiin myös alkavaksi jo ennen täysi-ikäisyyttä, jotta tuttu kontakti pysyisi rinnalla aikuisuuden rajalla. Lisäksi esille nousi yhteistyön merkitys. Nuori saattaa olla asiakkaana eri palveluissa, jolloin sujuva yhteistyö sekä tiedonkulku edistäisi tämän pärjäämistä.

Itsenäistyvän nuoren kanssa ehdotettiin läpikäytäväksi itsenäistymiseen ja omille muuttamiseen liittyviä konkreettisia asioita, kuten taloudenhallintaa, erilaisten sopimusten tekemistä, etuuksien hakua, kodin siisteyden ylläpitoa sekä ravitsemus- ja hygieniasioita. Ohjausta tulisi soveltaa sen mukaan, mikä on nuoren lähtötaso.

Aineistoa tuottaneet totesivat aikuisuuden saralla olevat nuoret aikuiset olevan vaikea asiakasryhmä tavoittaa kehittämistyön kannalta. Nuorten tavoittamiseen tulee hyödyntää esimerkiksi verkkoalustoja, jotta nuorten ääni saadaan kuuluviin.

7 POHDINTA

Se, että työpajalle saatiin osallistujia ja että heillä oli yhteneviä näkemyksiä jälkihuollon nuorten tilanteesta Porissa, saa huolestumaan. Nuorten näkyvyys asumispalveluissa ja muun muassa ensisuojaissa ei anna hyvää kuvaa nuorten pärjäämisestä. Vaikka puhutaan marginaalisesta ryhmästä nuoria aikuisia, on otettava huomioon näiden henkilöiden tulevaisuuden asema yhteiskunnassa.

Selvästi huomiota tarvitaan siirtymävaiheeseen sijaishuollosta itsenäiseen elämään. Tuleekin mieleen, että pitäisikö jälkihuollon vastaanottaminen olla pakollista, eikä perustua vapaaehtoisuuteen. Osaako nuori arvioida omat kyvyt ja osaamisen tasonsa alle 18-vuotiaana? Onkin siis hyvä, että jälkihuollon ikärajaa nostettiin 25 ikävuoteen. Nyt hallitusohjelmaan on tehty kirjaus jälkihuoltoikärajan laskemisesta 23 ikävuoteen (Valtioneuvosto, 2023). Olisikin hyvä saada lisää tutkimusmateriaalia siitä, onko nykyinen jälkihuoltosysteemi riittävä sellaisenaan.

Toisaalta myös sijaishuollossa voitaisiin painottaa enemmän itsenäisyyteen valmistautumista ja vahvistaa jo olemassa olevia kontakteja ja korostaa esimerkiksi omaohjaajan roolia. Jälkihuollon piirissä on erilaisia nuoria ja toimintakyky on vaihtelevaa. On siis mahdollista luoda ratkaisuja, jotka sopivat kaikkien tarpeisiin.

Opinnäytetyöllä oli tarkoitus tuottaa aineistoa myös nuorten näkökulmasta. Loin verkkokyselyn jälkihuoltoon oikeutetuille nuorille, mutta vastaajia oli vaikea saada. Päätin jättää kyselyn pois, koska aineisto ei olisi riittänyt antamaan tarpeeksi materiaalia aiheen tutkimukseen. Jälkihuoltonuorille teetetty kysely olisi edellyttänyt eettistä ennakkoarviointia, ja se olisi prosessina ollut haastava ja työläs. Tämän aiheen osalta olisi kuitenkin tärkeää kuulla myös nuorten näkemyksiä jälkihuollon riittävydestä, kehittämisestä ja toimivuudesta.

LÄHTEET

ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. (2022). Selvitys 2/2022. Haettu 21.3.2023 osoitteesta file:///C:/Users/haraita/Downloads/Asunnottomat_2021_ARAn_Selvitys_2_2022_korjattu.pdf

Hannikainen, K. & Kärkkäinen, S-L. (1997). Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa. Stakes.

Josefsson, A-M. (2007). Nuoret toisten nurkissa. Asunnottomuuskirja – Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Socca.

Juhila, K., Jolanki, O. & ja Vilkkö, A. (2016). Siirtymät ja valinnat vanhojen ihmisten ja asunnottomien asumispoluilla. Teoksessa K. Juhila & T.Kröger (toim.). Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. Jyväskylän yliopisto.

Jyväskylän yliopisto. (28.10.2021). Menetelmäpolkuja humanisteille. Haettu 6.10.2023 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 30.11.2023.

Miles, M. & Huberman, A. (1994). Qualitative data analysis: an expanded sourcebook. SAGE Publications, Inc.

THL Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023). Lastensuojelun käsikirja. Haettu 6.10.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Tampereen yliopisto. (n.d.). Hyvää jälkeä. Haettu 31.8.2023 osoitteesta <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea/>

Törrönen, L. & Sharpe, D. (2016). Nuorten osallistuminen tutkimukseen. Gaudeamus Helsinki University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvosto. (9.10.2023). Hallitus esittää lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskemista. Haettu 23.10.2023 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/hallitus-esittaa-lastensuojelun-jalkihuollon-ikarajan-laskemista>.

Ympäristöministeriö. (2020).

Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä.

https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf/f674e6e5-de8d-d7c7-5ab4-345e528fe6ca/Yhteistyöohjelma_asunnottomuuden_puolittamiseksi-13CB1FE8_D0BA_405B_B1A7_63C9B2A40371-156666.pdf?t=1603259589356

Poistu koko näytön tilasta painamalla

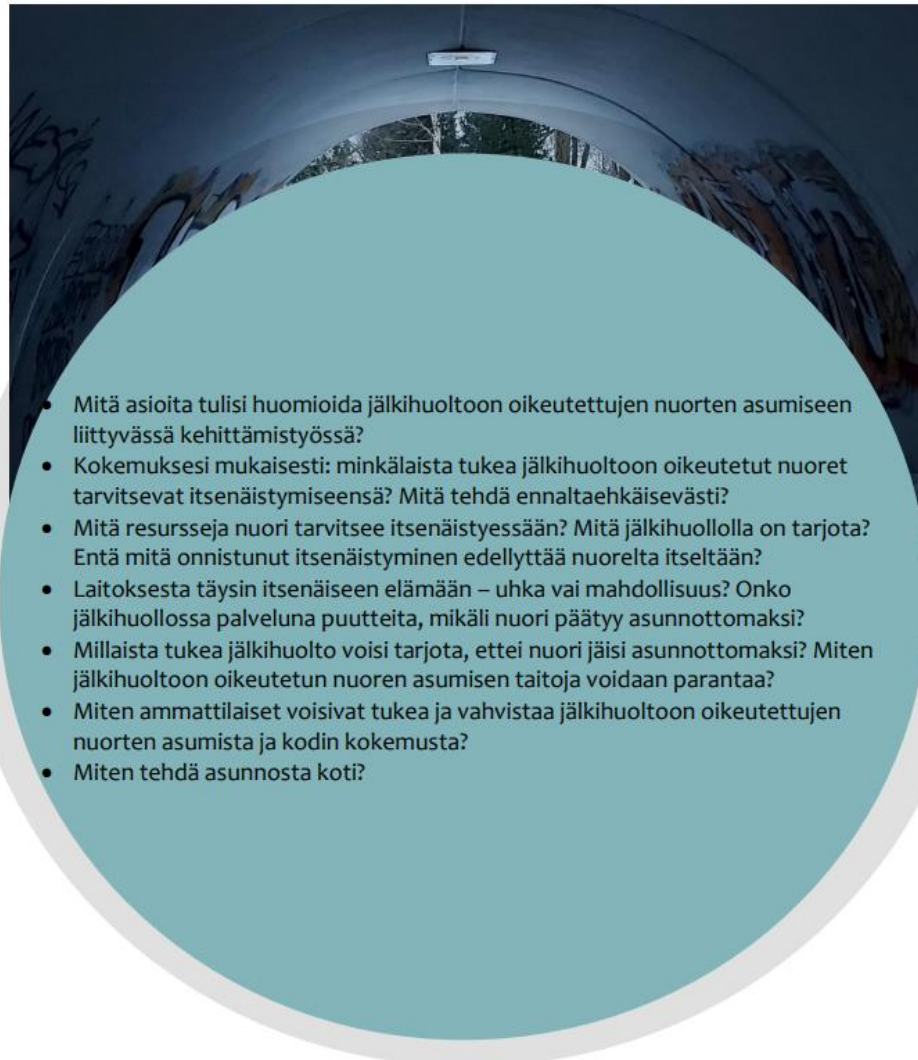
- Miltä jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten nykyinen asuminen, asumistilanne ja itsenäistyminen näyttävät työssäsi?
- Onko nuorten asumisessa tapahtunut viime aikoina/vuosina muutosta entiseen? Onko tullut uusia ilmiöitä, parannusta tai erityisiä haasteita?
- Minkälaisia haasteita jälkihuoltoon oikeutetut nuoret asumisessaan kohtaavat? Onko havaittavissa yhtenäisiä piirteitä tai altistavia tekijöitä? Vaikuttaako tausta väistämättä?
- Millaisia ovat jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumistaidot tai niiden puutteet? Mitä nuoret jo osaavat? Mihin olisi syytä kiinnittää huomiota?
- Ottavatko jälkihuoltoon oikeutetut nuoret riittävästi asumiseen liittyvää tukea vastaan? Minkälaista tukea vastaanotetaan, mistä voisi olla apua?
- Minkälaiset tekijät altistavat jälkihuoltoon oikeutetut nuoret asunnottomuuden uhan alle tai asunnottomiksi? Mitkä tekijät vaikuttavat tähän riskiin? Minkälainen väliintulo olisi riittävä?
- Oletko kohdannut työssäsi jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten käsityksiä kodista – miten koti koetaan, mitä kodilta kaivataan, mitä koti merkitsee? Kulkevatko nuoret kohti parempaa kotia ja kodin kokemusta?

RYHMÄTYÖ I

23.11.2021

Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten asumisen nykytilanne

Kirjatkaa paperille mind map –tyylisesti niitä lauseita, ajatuksia, tietoja, kokemuksia, ideoita, toteamuksia..., joita ryhmässä nousee esiin yllä olevista kysymyksistä keskusteltaessa.

Jälkihuoltoon oikeutetut nuoret ja asumiseen liittyvät kehittämistarpeet

Kirjatkaa annetun paperin toiselle puolelle mind map –tyylisesti niitä lauseita, ajatuksia, tietoja, kokemuksia, ideoita, toteamuksia..., joita ryhmässä nousee esiin yllä olevista kysymyksistä keskusteltaessa.